

Phát huy tư tưởng nhân văn trong hoạt động báo chí của Hồ Chí Minh ở thời đại 4.0

Ngày nhận bài: 29/05/2025 | Ngày phản biện: 30/05/2025 | Ngày xuất bản: 05/06/2025

Tác giả: Bùi Trung Hưng (Trường đại học Công nghệ Đồng Nai); Nguyễn Minh Thiện (Trường đại học Nguyễn Tất Thành)

Tóm tắt: Trong sự nghiệp cách mạng, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã sử dụng báo chí như một công cụ hữu hiệu; sáng lập báo Thanh niên ngày 21/6/1925, khai sinh nền báo chí cách mạng Việt Nam. Tư tưởng nhân văn đã tạo nên nhân cách và những thành tựu vĩ đại trong hoạt động báo chí cách mạng của Bác. Sinh thời, Bác đã luôn nhắc nhở các tờ báo, nhà báo phải quán triệt tốt tính nhân văn trong hoạt động nghiệp vụ. Trong thời đại số hóa mạnh mẽ, báo chí đứng trước những thách thức và cơ hội mới. Đảng, Nhà nước ta đã ban hành nhiều nghị quyết nhằm lãnh đạo, quản lý tốt hoạt động báo chí. Kế thừa và phát huy tư tưởng nhân văn Hồ Chí Minh trong hoạt động nghiệp vụ, báo chí Việt Nam cần giữ vững định hướng chính trị, tận dụng cơ hội, làm chủ công nghệ số, hoàn thành tốt chức năng, nhiệm vụ mà Đảng, nhân dân giao phó.

Đặt vấn đề

Trong cuộc đời cách mạng vô cùng oanh liệt, Lãnh tụ Nguyễn Ái Quốc - Hồ Chí Minh sớm sử dụng báo chí như một công cụ để đấu tranh trực diện với kẻ thù, truyền bá hệ tư tưởng cách mạng, khoa học trong nhân dân, vận động đông đảo quần chúng tin theo, ủng hộ cách mạng. Ngay khi còn hoạt động ở Pháp những năm đầu thế kỉ XX, Người đã tham gia viết cho nhiều tờ báo tiến bộ; sáng lập và trực tiếp làm chủ bút một số tờ báo, nổi bật là tờ "Le Parie- Người cùng khổ", vào năm 1922, dù chỉ tồn tại thời gian ngắn, nhưng đã gây tiếng vang rất lớn trong chính giới Pháp và nhất là những người Việt ở hải ngoại. Đỉnh cao của hoạt động báo chí trong những năm bôn ba nước ngoài để cứu nước chính là việc Bác đã lập ra và trực tiếp điều hành tờ báo Thanh niên, vào ngày 21/06/1925, chính thức khai sinh ra nền báo chí cách mạng Việt Nam.

Theo tư liệu thống kê, trong suốt sự nghiệp cách mạng vĩ đại, Bác đã viết hơn 2000 bài báo, thuộc nhiều thể loại, bằng nhiều thứ tiếng, đăng trên khoảng 50 tờ báo và tạp chí khác nhau ở cả trong và ngoài nước, chưa kể các bài trả lời phỏng vấn. Điểm cốt lõi trong tư tưởng Hồ Chí Minh chính là tư tưởng nhân văn cao cả, mà có những nhà nghiên cứu (Phạm Ngọc Anh, 2015) đã bàn đến ở những mức độ và cách tiếp cận khác nhau. Tuy nhiên, hiện chưa có nghiên cứu sâu về những biểu hiện của tư tưởng nhân văn Hồ Chí Minh trong sự nghiệp báo chí cách mạng của Người.

Để thiết thực kỉ niệm 100 năm ngày ra đời tờ báo Thanh niên, do Bác sáng lập; góp phần tìm hiểu, vận dụng tư tưởng nhân văn Hồ Chí Minh trong hoạt động báo chí Việt Nam ở thời đại số hóa, chúng tôi xin bàn về chủ đề: “Phát huy tư tưởng nhân văn trong hoạt động báo chí của Hồ Chí Minh ở thời đại 4.0”.

Nội dung

1. Tư tưởng nhân văn của Nguyễn Ái Quốc - Hồ Chí Minh, người khai sinh nền báo chí cách mạng Việt Nam

1.1. Tư tưởng nhân văn Hồ Chí Minh- giá trị cốt lõi tạo nên nhân cách một lãnh tụ cách mạng vĩ đại, danh nhân văn hóa kiệt xuất của nhân loại

a. Khái niệm nhân văn. Theo các Từ điển tiếng Việt, thuật ngữ nhân văn được hiểu là: Thuộc về con người, thuộc văn hóa. Trên thế giới, có nhiều cách hiểu khác nhau về nhân văn, nhưng cơ bản đều hướng đến con người, vị trí của con người và đóng góp của họ cho xã hội. Theo nhiều nhà tư tưởng phương Đông, nhân văn phản ánh phẩm chất văn hóa của con người, hướng tới các giá trị chân-thiện-mỹ. Tổng hợp lại, nội hàm khái niệm nhân văn có mấy dấu hiệu chính: Một là, phản ánh tính chất tự do, tiến bộ của xã hội, nơi mà con người có thể đạt đến cuộc sống hạnh phúc đích thực; hai là, phản ánh những mối quan hệ tốt đẹp, sẻ chia, nâng đỡ, hữu nghị, hòa bình, cùng nhau hướng tới sự tiến bộ ngày càng cao hơn, giữa người với người trong một xã hội; ba là, thể hiện ý chí, khát vọng, tinh thần tự giác tranh đấu để loại bỏ cái ác, cái phi nhân tính trong mỗi con người. Từ đó, theo chúng tôi: “Nhân văn là bản chất xã hội của con người, thể hiện qua các nhu cầu, quan hệ, hành động để hướng tới những mục tiêu tốt đẹp cho con người và vì con người”.

b. Những cơ sở khách quan làm nên tư tưởng nhân văn Hồ Chí Minh.

+ Các học thuyết xã hội của các nhà tư tưởng phương Đông, phương Tây, mà đỉnh cao là chủ nghĩa Mác-Lênin.

- Quan điểm triết học của các nhà tư tưởng phương Đông. Từ khi còn rất nhỏ, Nguyễn Sinh Cung (Bác lúc nhỏ) đã được học chữ Hán, tiếp xúc với thuyết kiêm ái của Khổng giáo và tư tưởng hướng thiện, giải thoát con người khỏi khổ đau trần thế của Phật giáo. Sau cách mạng Tân Hợi năm 1911, tư tưởng tiến bộ trong "chủ nghĩa Tam dân" của Tôn Trung Sơn cũng có ảnh hưởng, tác động đến định hướng chính trị của Người.

- Tư tưởng tiến bộ của các nhà triết học phương Tây và chủ nghĩa Mác-Lênin.

Chúng ta đều biết, khẩu hiệu hành động mà giai cấp tư sản nêu lên trong cách mạng tư sản Pháp là "tự do, bình đẳng, bác ái", rất tiến bộ, nhân văn, phản ánh ước mơ ngàn đời của nhân loại. Khẩu hiệu đó đã có sức hút to lớn với người thanh niên yêu nước Nguyễn Tất Thành. Tháng 12/1923, Bác nói với phóng viên Nga: "Khi tôi độ 13 tuổi, lần đầu tiên tôi được nghe ba chữ Pháp: Tự do, Bình đẳng, Bác ái... Và từ thừa ấy, tôi rất muốn làm quen với nền văn minh Pháp, muốn tìm xem những gì ẩn đằng sau những chữ ấy"⁽¹⁾.

Tại Pháp, Người đã tìm hiểu sâu về tư tưởng tiến bộ của Rousseau và Montesquier, từ đó tích cực tham gia các vào hoạt động của đảng Xã hội Pháp. Cũng từ đây, Bác đã được tiếp cận các tác phẩm của C. Mác, Ph. Ăngghen và V.I. Lênin. Những tác phẩm này đều xoay quanh một mục đích cốt lõi là làm sao xây dựng được một xã hội mới vì con người và cho con người được phát triển tự do, tiến bộ. Mục đích này đã trở thành nền tảng căn bản của chủ nghĩa nhân văn Mác-Lênin. Nó cũng là động lực thúc đẩy Bác trở thành người cộng sản và góp phần nâng tư tưởng nhân văn Hồ Chí Minh lên một tầm cao mới. Nếu trước lúc ra nước ngoài tìm đường cứu nước, mục tiêu của Bác mới là giải phóng đồng bào khỏi áp bức, nô lệ, thì giờ đây đã hướng tới một xã hội mới, mà trong đó xác lập được vị thế của con người, là phát huy hết tiềm năng của con người để xây dựng một cuộc sống tự do, ấm no, hạnh phúc.

Hồ Chí Minh đã vượt qua tư tưởng dân chủ tư sản “tự do-bình đẳng-bác ái” để đạt đến lý tưởng nhân văn cộng sản chủ nghĩa, với mục tiêu tất cả vì con người, đưa con người lên làm chủ vận mệnh của mình. Vì thế, Người đã gắn độc lập tự do của dân tộc với lý tưởng xã hội chủ nghĩa, bởi theo Người: “Chúng ta tranh được tự do, độc lập rồi mà dân cứ chết đói, chết rét, thì tự do, độc lập cũng không làm gì. Dân chỉ biết rõ giá trị của tự do, của độc lập khi mà dân được ăn no, mặc đủ”(2).

+ Truyền thống hòa hiếu, nhân văn của dân tộc Việt Nam. Ngàn đời nay, ông cha ta đã hun đúc nên một truyền thống nhân văn hết sức cao cả, với những nét cơ bản là: Kiên cường, bất khuất, luôn đề cao độc lập, tự do, nhưng lại rất yêu hòa bình, hòa hiếu, luôn muốn thân thiện kết giao cùng láng giềng lân cận; cốt yếu là tạo ra một môi trường an lành để muôn dân tự do làm ăn, sinh sống. Truyền thống tốt đẹp đó là hành trang quan trọng mà Bác luôn mang theo trên hành trình tìm đường cứu nước. Khi được gặp chủ nghĩa Mác-Lênin và với sự chọn lọc của Hồ Chí Minh, truyền thống ấy góp phần làm nên tư tưởng nhân văn của Bác. Đến khi làm chủ tịch nước, Người đã từng nói: “Nhân dân ta từ lâu đã sống với nhau có tình có nghĩa như thế. Từ khi có Đảng ta lãnh đạo và giáo dục, tình nghĩa ấy càng cao đẹp hơn, trở thành tình nghĩa đồng bào, đồng chí, tình nghĩa năm châu bốn biển một nhà. Hiểu chủ nghĩa Mác-Lênin là phải sống với nhau có tình có nghĩa. Nếu thuộc bao nhiêu sách mà sống không có tình có nghĩa thì sao gọi là hiểu chủ nghĩa Mác-Lênin được”(3).

c. Các đặc điểm chủ yếu của tư tưởng nhân văn Hồ Chí Minh.

Đến nay, đã có nhiều công trình về tư tưởng nhân văn Hồ Chí Minh được công bố. Ở đây, chúng tôi khái quát lại những đặc điểm chủ yếu của tư tưởng nhân văn Hồ Chí Minh, như sau:

Một là, tư tưởng nhân văn Hồ Chí Minh là sự kế thừa những giá trị tích cực về chủ nghĩa nhân văn của các nhà tư tưởng tiến bộ trong lịch sử, mà đỉnh cao là chủ nghĩa Mác-Lênin. Cho nên có tính khoa học sâu sắc.

Hai là, tư tưởng nhân văn Hồ Chí Minh là sự kế thừa và phát huy cao độ truyền thống nhân đạo, hòa hiếu, đùm bọc, yêu thương con người của dân tộc Việt Nam. Vì thế, có tính thực tiễn, tính dân tộc rất cao.

Ba là, tư tưởng nhân văn Hồ Chí Minh hàm chứa khát vọng cao nhất là giải phóng con người ra khỏi mọi áp bức, bóc lột, sự bất công dưới mọi hình thức, của các dân tộc bị nô dịch trong xã hội có đối kháng giai cấp. Nên có tính giai cấp, tính cách mạng triệt để và luôn gắn với hiện thực xã hội thế giới ở thế kỉ XX.

Bốn là, tư tưởng nhân văn Hồ Chí Minh là giá trị cốt lõi làm nên nhân cách Hồ Chí Minh-một lãnh tụ cách mạng vĩ đại, anh hùng giải phóng dân tộc, danh nhân văn hóa kiệt xuất, mà cả thế giới đã tôn vinh. Là biểu tượng sáng ngời về tấm gương suốt đời hy sinh phấn đấu vì một thế giới tươi đẹp, vì hạnh phúc của con người, của nhân loại và sẽ mãi mãi là ngọn đuốc soi đường cho những thế hệ nối tiếp noi theo.

1.2. Biểu hiện của tư tưởng nhân văn Hồ Chí Minh trong sự nghiệp làm báo phục vụ cách mạng của Người

a. Dùng báo chí như một công cụ hữu hiệu để giác ngộ quần chúng, đấu tranh nhằm đạt các mục đích ở từng thời kì cụ thể của cách mạng.

Từng theo học Nho giáo từ nhỏ, được nuôi dưỡng trong một gia đình có cha là một nhà Nho chân chính, có nhiều thân hữu là chí sĩ yêu nước, ngay từ khi còn trẻ, Bác đã thấm nhuần các nguyên tắc tu dưỡng của bậc trí thức Nho học. Bác không lấy việc học hành để đạt làm đà tiến thân, càng không muốn dùng chữ nghĩa để vinh thân, như nhiều bậc danh Nho đã dạy “lập thân tối hạ thị văn chương”. Vậy nhưng, sau thời gian theo học trường Pháp, rồi bôn ba trên đất Pháp, Bác lại tích cực viết báo và tham gia sáng lập nhiều tờ báo.

Câu hỏi lớn đặt ra là, phải chăng việc học trường Pháp đã làm Người thay đổi, đã hướng Người theo nghiệp viết lách? Không, thực tiễn hoạt động cách mạng sôi động và những thành tựu vĩ đại của Người đã khẳng định là không phải vậy. Hơn nữa, chính việc chọn báo chí làm công cụ để hoạt động cách mạng là minh chứng cho sự sáng tạo và nhạy bén chính trị đặc biệt của Bác. Với Người, hoạt động báo chí vừa như một mặt trận, với tính chiến đấu rất cao, vừa như một địa hạt để có thể gieo mầm tri thức và gặt hái thành quả cách mạng tốt nhất, nhiều nhất một cách công khai, hợp pháp trên chính lãnh địa của chủ nghĩa thực dân xâm lược.

Đặc biệt, sau khi tiếp xúc và tin theo chủ nghĩa Mác-Lênin, Người đã sớm thấm nhuần huấn thị của Lenin về tầm quan trọng của báo chí. Bởi sinh thời Lenin luôn coi báo chí là mặt trận đấu tranh chính trị quan trọng của những người cách mạng. Lenin đã nhấn mạnh: “Trong thời đại ngày nay, không có tờ báo chính trị thì không thể có phong trào gọi là chính trị,... Chúng ta cần trước hết là tờ báo, không có nó thì không thể tiến hành được một cách có hệ thống cuộc tuyên truyền, cổ động hết sức có nguyên tắc và toàn diện”⁽⁴⁾. Chính vì vậy, đồng thời với việc sáng lập Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên, thì ngày 21/6/1925 Bác đã sáng lập tờ Thanh niên-tờ báo của Hội, cũng là tờ cách mạng đầu tiên của nước ta, do Người làm chủ bút.

Sau mấy chục số đầu dành để đăng những tài liệu huấn luyện cho hội viên và cũng là để tránh sự nghi ngờ của bọn thực dân, Bác đã chuyển dần sang việc tuyên truyền, vận động đông đảo nhân dân Việt Nam, mà trước hết là khai mở nhận thức về hoàn cảnh bi thương trong ách nô lệ của dân ta. Cụ thể, trên tờ Thanh niên số 63 (ngày 03/10/1926), Người viết: “Cái khổ của dân Annam đã rất mực rồi, không có dân nước nào mà khổ sở như vậy,... Đồng bào ơi! Cam chịu như gà, như lợn mãi sao? Chỉ có gà, có lợn thì mới chịu người ta giam nhốt mãi, nếu là người thì thế nào cũng kiếm cách phá lồng mà ra”⁽⁵⁾.

Từ đó, Người kêu gọi: “Đồng bào ơi! Quyền tự do là giới cho mình, người mà không được tự do, thà rằng chết. Tỉnh dậy, tỉnh dậy, đập vỡ cái lồng nó nhốt người mình đi”⁽⁶⁾. Trong đấu tranh với kẻ thù, Hồ Chí Minh nhắc nhở, nhiệm vụ của báo chí cách mạng là phải tiên phong trong đấu tranh, vạch rõ bộ mặt độc ác, giả dối, lừa bịp của chúng cho quần chúng nhân dân thấu hiểu mà vùng lên chống lại xâm lược. Người đã căn dặn: “Đối với những người viết báo chúng ta, cái bút là vũ khí sắc bén, bài báo là tờ hịch cách mạng để động viên quần chúng đoàn kết đấu tranh, chống chủ nghĩa thực dân cũ và mới, chống chủ nghĩa đế quốc, đứng đầu là đế quốc Mỹ, vì độc lập dân tộc, tiến bộ xã hội và hòa bình thế giới”⁽⁷⁾.

Trong xây dựng đất nước, xây dựng khối đại đoàn kết toàn dân tộc, Người nhắc báo chí phải biết tăng cường “tính chiến đấu”, qua việc sử dụng “vũ khí phê và tự phê” để tiến hành cuộc đấu tranh giữa cái cũ với cái mới, giữa cái tốt và cái không tốt, đồng thời đề cao những điển hình tiên tiến, lan tỏa lối sống đẹp, từ đó góp phần làm cho xã hội tốt dần lên.

b. Truyền bá và thể hiện lòng nhân ái, vì dân, phong cách gần dân, luôn hướng đến xây dựng khối đại đoàn kết toàn dân tộc và quốc tế.

Tôn chỉ làm báo của Hồ Chí Minh, được thể hiện từ rất sớm, đó là phục vụ sự nghiệp giải phóng toàn nhân loại. Khi sáng lập tờ báo "Người cùng khổ" trên đất Pháp, Người đã khẳng định mục đích cao cả đó: "La Paria đã sẵn sàng bước vào cuộc chiến đấu, mục đích của báo chắc chắn sẽ đạt được: đó là giải phóng loài người"⁽⁸⁾. Từ đó, Người đã nhấn mạnh rằng tính đảng và tính nhân dân hòa quyện, không tách rời nhau, chính là bản chất cách mạng của nền báo chí mới ở Việt Nam. Người viết: "Báo chí ta không phải để cho một số ít người xem, mà để phục vụ nhân dân, để tuyên truyền giải thích đường lối, chính sách của Đảng và Chính phủ, cho nên phải có tính chất quần chúng và tinh thần chiến đấu"⁽⁹⁾.

Song, để giữ vững bản chất này, Đảng phải quản lý toàn diện báo chí: "Ban Chấp hành Trung ương phải kiểm soát các báo chí của Đảng để tránh những khuyết điểm về kỹ thuật và chính trị"⁽¹⁰⁾. Vì thế, Người đã yêu cầu các tờ báo và đội ngũ nhà báo phải quán triệt bản chất cách mạng đó trong hoạt động nghiệp vụ.

Trong thư gửi lớp học viết báo Huỳnh Thúc Kháng, tại chiến khu, ngày 9/6/1949, Người chỉ thị: "Tờ báo của chúng ta có mấy điểm chính: 1. Nhiệm vụ của tờ báo là tuyên truyền, cổ động, huấn luyện, giáo dục, và tổ chức dân chúng, để đưa dân chúng đến mục đích chung. 2. Mục đích là kháng chiến và kiến quốc. Để đi đến kháng chiến thắng lợi, kiến quốc thành công, thì: 3. Tôn chỉ của tờ báo là đoàn kết toàn dân, thi đua ái quốc. Vì vậy: 4. Đối tượng của tờ báo là đại đa số dân chúng. Một tờ báo không được đại đa số dân chúng ham chuộng, thì không xứng đáng là một tờ báo. Muốn được dân chúng ham chuộng, coi tờ báo ấy là tờ báo của mình, thì: 5. Nội dung tức là các bài báo phải giản đơn, dễ hiểu, phổ thông, thiết thực, hoạt bát. Và: 6. Hình thức tức là cách sắp đặt các bài, cách in phải sạch sẽ, sáng sủa. Hiện nay, các báo ta thường có những khuyết điểm sau đây: Về mặt tuyên truyền thì không kịp thời và chính trị suông quá nhiều. Không biết giữ bí mật. Đôi khi đăng tin vẹt"⁽¹¹⁾.

c. Truyền bá nền đạo đức, văn hóa mới, khơi dậy tính thiện trong mỗi con người để thúc đẩy sự tiến bộ xã hội.

Chúng ta đều biết, vào những năm đầu thế kỉ XX, báo chí chủ yếu được xuất bản dưới hình thức báo in trên giấy. Trong khi đó, nước ta bị thực dân đô hộ, tới hơn 95% dân số không biết chữ; phong trào truyền bá chữ quốc ngữ mới được phát động, còn gặp nhiều khó khăn. Vì thế, việc Bác chọn viết báo bằng chữ quốc ngữ để đưa về nước tuyên truyền, vận động, giác ngộ nhân dân ta là đặc biệt có ý nghĩa, có giá trị nhân văn sâu sắc. Chính những hoạt động này của Chủ tịch Hồ Chí Minh đã góp phần quan trọng vào việc xây dựng nền văn hóa mới, con người mới cho đất nước ta, ngay từ khi còn chịu ách đô hộ của thực dân, phong kiến.

Cũng qua đó, Bác đã xác định các chức năng cơ bản của báo chí cách mạng gồm: Chức năng tranh đấu; chức năng thông tin; chức năng giáo dục, định hướng dư luận xã hội. Bác luôn nhắc các nhà báo phải nắm vững các chức năng cơ bản đó trong quá trình hoạt động nghề nghiệp. Báo chí cách mạng phải "mở mắt, mở tai" cho dân chúng, giúp họ hiểu biết đúng sai, hiểu kiến thức văn hóa, lịch sử của dân tộc, thế giới; báo chí phải tiên phong trong phổ biến các tiến bộ khoa học, kĩ thuật, giúp nhân dân có kiến thức để xây dựng đời sống mới ấm no, vui tươi, hạnh phúc. Báo chí phải phê phán mạnh mẽ những hủ tục lạc hậu, những thói hư, tật xấu, đồng thời phải tích cực phát hiện, biểu dương, nhân rộng những tấm gương người tốt, việc tốt, cổ vũ tinh thần thi đua sản xuất, chiến đấu trong nhân dân. Với chức năng thông tin, Người đặt ra yêu cầu hết sức khẩn trương, chuẩn chỉnh; thông tin phải có chọn lọc kĩ, phải chính xác, kịp thời, nhất là phải giữ vững vai trò định hướng dư luận, thúc đẩy người dân tới những giá trị tích cực, tiến bộ.

Với những người làm báo, muốn làm tốt các chức năng trên, Bác nêu yêu cầu: "1. Phải học cách nói của quần chúng. Chớ nói như cách giảng sách. Mỗi tư tưởng, mỗi câu nói, mỗi chữ viết, phải tỏ rõ cái tư tưởng và lòng ước ao của quần chúng. 2. Phải luôn luôn dùng những lời lẽ, những thí dụ giản đơn, thiết thực và dễ hiểu. 3. Khi viết, khi nói, phải luôn luôn làm thế nào cho ai cũng hiểu được. Làm sao cho quần chúng đều hiểu, đều tin, đều quyết tâm theo lời kêu gọi của mình. Bao giờ cũng phải tự hỏi: "Ta viết cho ai xem? Nói cho ai nghe?". 4. Chưa điều tra, chưa nghiên cứu, chưa biết rõ, chớ nói, chớ viết. 5. Trước khi nói, phải nghĩ cho chín, phải sắp đặt cẩn thận... Sau khi viết rồi, phải xem đi xem lại ba, bốn lần. Nếu là một tài liệu quan trọng, phải xem đi xem lại chín, mười lần"⁽¹²⁾.

2. Tính cấp thiết của việc kế thừa và phát huy tư tưởng nhân văn Hồ Chí Minh trong lĩnh vực báo chí thời đại công nghệ 4.0 ở nước ta

2.1. Hoạt động báo chí ở nước ta trong điều kiện số hóa

Theo thống kê, đến năm 2024, cả nước ta có 798 cơ quan báo chí, bao gồm 127 báo và 671 tạp chí, trong đó có 29 trang báo điện tử, với khoảng 41.000 người hoạt động ở lĩnh vực báo chí, trong đó 20.508 người được cấp thẻ nhà báo. Đây là một đội ngũ rất đông đảo, ngoài ra còn có thêm một đội ngũ cộng tác viên, tham gia làm báo, đến từ nhiều lĩnh vực chuyên môn khác nhau. Cùng với sự phát triển nhanh của các loại hình báo chí, với đa dạng hình thức từ báo in, báo nói, báo hình, đến các kênh điện tử, mạng xã hội,...

Tất cả các lực lượng trên đã góp phần truyền bá các chỉ thị, nghị quyết, tư tưởng chỉ đạo của Đảng, Nhà nước, các tổ chức chính trị-xã hội, các hội nghề nghiệp đến với người dân một cách nhanh chóng, kịp thời, có chọn lọc và định hướng. Những năm gần đây, Đảng và Nhà nước đã ban hành nhiều chỉ thị, nghị quyết nhằm lãnh đạo, quản lý hoạt động báo chí, như: Chỉ thị số 22-CT/TW, Nghị quyết Hội nghị lần thứ 5 của Ban chấp hành Trung ương khóa X về công tác tư tưởng, lý luận và báo chí trước yêu cầu mới; nội dung liên quan đến báo chí trong Cương lĩnh của Đảng, được thông qua tại Đại hội toàn quốc lần thứ XI và trong Hiến pháp năm 2013. Ngày 5/4/2016, tại kỳ họp thứ 11, Quốc hội khóa XIII đã thông qua Luật Báo chí, chính thức có hiệu lực từ 01/01/2017. Nhờ đó, hoạt động báo chí ở nước ta ngày càng thể hiện đúng chức năng, nhiệm vụ được luật định; thực sự trở thành diễn đàn rộng rãi của các lực lượng trong xã hội, phản ánh tâm tư nguyện vọng chính đáng của đông đảo nhân dân.

Tuy nhiên, trên thực tế, vẫn còn tồn tại những biểu hiện sai trái, lệch lạc của một số cá nhân và tờ báo, đã được Đảng ta chỉ rõ như: "Hệ thống thông tin đại chúng còn nhiều hạn chế; một số cơ quan báo chí xa rời tôn chỉ và có biểu hiện thương mại hoá; quản lý mạng xã hội còn bất cập"⁽¹³⁾. Một số tờ báo và tổ chức Hội nhà báo thì còn: "chưa chú trọng công tác giáo dục chính trị, tư tưởng, đào tạo, bồi dưỡng chuyên môn, nghiệp vụ. Một bộ phận hội viên chưa tích cực học tập nâng cao trình độ tác nghiệp báo chí trong tình hình mới. Vẫn còn tình trạng hoạt động báo chí xa rời tôn chỉ, mục đích, thiếu tính định hướng; một số người làm báo thiếu tu dưỡng, rèn luyện, vi phạm

pháp luật, vi phạm đạo đức nghề nghiệp”⁽¹⁴⁾.

Còn tình trạng bị chi phối bởi mặt trái của cơ chế thị trường, chạy theo những thị hiếu tầm thường, thông tin một chiều thiếu kiểm chứng; có xu hướng báo hóa tạp chí, đưa tin sai lệch, giật gân, vi phạm thuần phong mỹ tục, nhằm lôi kéo người đọc; có một số cá nhân và tờ báo đã vi phạm pháp luật dẫn tới bị truy tố, đình bản. Một số thì chưa làm chủ và ứng dụng tốt các công nghệ hiện đại như AI, công nghệ số, vào tác nghiệp, dẫn tới nhiều sai phạm, từ lỗi chính tả, tới văn phong, làm giảm đáng kể tác động tích cực của báo chí. Số khác thì lại lạm dụng quá mức công nghệ số, dẫn tới thiếu tính thực tiễn, dễ xa vào tính ảo như trên các trang mạng xã hội tự do, không chính thống.

2.2. Đảng, Chính phủ luôn chú trọng sự kế thừa, phát huy tư tưởng nhân văn Hồ Chí Minh trong quản lý lĩnh vực báo chí thời đại 4.0

Nhìn một cách tổng thể, ta dễ dàng nhận thấy rằng hoạt động báo chí ở thời đại số hóa đang có nhiều thời cơ, nhưng cũng gặp những thách thức không kém phần cam go, phức tạp. Công nghệ số đã tạo ra sự thay đổi rất lớn cho hoạt động báo chí. Song, việc ứng dụng rộng rãi AI-trí tuệ nhân tạo và mạng Internet, một mặt giúp việc sản xuất tin nhanh, nhạy, kịp thời hơn rất nhiều, mặt khác lại dễ dàng làm cho tờ báo trở nên nhàm, thậm chí sai lệch với tôn chỉ, mục đích, bởi tính mở cao và sự lan truyền quá nhanh chóng của các tin, bài bị thiếu tính nhân văn-hồn cốt cơ bản của thông tin báo chí.

Thực tế đời sống báo chí ở nước ta thời gian gần đây đã cho thấy báo chí truyền thống đang phải chịu sự cạnh tranh rất lớn từ truyền thông xã hội và các kênh không chính thống. Tuy nhiên, phải khẳng định rằng báo chí truyền thống không nên lao vào cuộc tranh đua lôi kéo độc giả với các kênh, mạng xã hội không chính thống, mà cần tìm ra những hướng đi, những cách thức mới, hiệu quả để đi vào lòng người đọc, giữ chân họ lại bằng các giá trị riêng của tờ báo.

Ở nước ta hiện nay, hầu hết các báo, tạp chí đã chuyển đổi số rất tích cực, từ việc sản xuất tin bài, xuất bản trực tuyến, đến việc ứng dụng nhiều nền tảng số để đa dạng phương thức đưa tin đến độc giả. Điều đó đặt ra một yêu cầu rất cấp bách là phải đề ra và ứng dụng tốt nhất hệ thống quản lý nội dung số, để vừa có thể đạt hiệu quả cao, vừa giữ vững giá trị cốt lõi của cơ quan báo chí cách mạng.

Trong điều kiện nêu trên, Đảng, Nhà nước ta đã kịp thời ban hành nhiều chiến lược, chính sách, nhằm tăng cường quản lý và phát huy tốt nhất vai trò của báo chí. Nghị quyết Đại hội XIII của Đảng đã xác định: “Xây dựng nền báo chí, truyền thông chuyên nghiệp, nhân văn và hiện đại. Thực hiện tốt quy hoạch, phát triển hệ thống báo chí, truyền thông. Sắp xếp ngành xuất bản, in và phát hành theo hướng tinh gọn, chất lượng, hiện đại hoá. Tăng cường quản lý và phát triển các loại hình truyền thông, thông tin trên Internet. Kiên quyết đấu tranh, loại bỏ các sản phẩm, thông tin độc hại, xuyên tạc, phản động, ảnh hưởng xấu đến ổn định chính trị - xã hội, thuần phong mỹ tục”⁽¹⁵⁾.

Tiếp đó, Thủ tướng Chính phủ đã ra Quyết định số 348/QĐ-TTg, ngày 06/5/2023, phê duyệt “chiến lược chuyển đổi số báo chí đến năm 2025, định hướng đến năm 2030”. Định hướng trọng tâm là: “Chuyển đổi số báo chí nhằm mục tiêu xây dựng các cơ quan báo chí theo hướng chuyên nghiệp, nhân văn, hiện đại; làm tốt sứ mệnh thông tin tuyên truyền phục vụ sự nghiệp cách mạng của Đảng, sự nghiệp đổi mới của đất nước; đảm bảo vai trò dẫn dắt, định hướng dư luận xã hội, giữ vững chủ quyền thông tin trên không gian mạng; đổi mới hiệu quả trải nghiệm của độc giả; tạo nguồn thu mới; thúc đẩy phát triển ngành công nghiệp nội dung số”.

Các quan điểm chỉ đạo nêu trên đã tạo nền tảng pháp quy cho một sự thay đổi toàn diện, tổng thể từ các hoạt động sản xuất tin bài, sản phẩm truyền thông của các cơ quan báo chí, đến hoạt động tác nghiệp của các phóng viên. Đặc biệt, các văn bản lãnh, chỉ đạo chuyển đổi số báo chí đều nhấn mạnh phải chủ động, tích cực kế thừa và phát huy tư tưởng nhân văn Hồ Chí Minh trong hoạt động báo chí thời kỳ số hóa, nhằm giữ vững những yêu cầu cơ bản, cốt lõi của nền báo chí cách mạng trước những thách thức mới.

3. Một số giải pháp nhằm phát huy tư tưởng nhân văn Hồ Chí Minh trong hoạt động báo chí thời đại 4.0 ở Việt Nam

3.1. trung thành với sự lãnh đạo của Đảng, chủ nghĩa Mác-Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, giữ vững tôn chỉ, mục đích của báo chí trong mọi hoàn cảnh

Cách nay hàng thế kỷ, ở phương Tây, báo chí đã được coi là “quyền lực thứ 4”. Điều đó có nghĩa rằng, dù các thế lực cầm quyền ở thế giới phương Tây hiện nay luôn hô hào, tuyên truyền cho cái gọi là tự do báo chí, thì trên thực tế không một thế lực nào mà không chú trọng sử dụng báo chí như một công cụ hữu hiệu nhất để phục vụ lợi ích của tập đoàn, giai cấp mình. Thậm chí, nhiều tập đoàn kinh tế, nhiều thế lực chính trị ở các quốc gia phương Tây còn là chủ của nhiều hãng truyền thông, nhiều tờ báo lớn và luôn dùng chúng vào các mục đích phục vụ lợi ích đa dạng của mình, đồng thời chống lại những thế lực đối nghịch. Thực tế ấy cho chúng ta thấy luôn cần phải thấm nhuần sâu sắc lời dạy của Chủ tịch Hồ Chí Minh về tính đảng, tính chính trị của báo chí cách mạng. Báo chí, dù dưới bất kì hình thức nào, đều phải là công cụ tuyên truyền quan trọng của Đảng, Nhà nước, phản ánh lợi ích chính đáng thiết thân của nhân dân lao động; phải hoạt động vì sự giàu mạnh, phát triển của đất nước, vì sự ấm no, tự do, hạnh phúc của nhân dân.

Trong bối cảnh số hóa mạnh mẽ hiện nay, các cơ quan báo chí cần chấp hành nghiêm sự lãnh đạo toàn diện của Đảng, coi trọng công tác giáo dục lý luận, chính trị, pháp luật, văn hóa và đạo đức truyền thống cho những người tham gia hoạt động báo chí. Đặc biệt, cần tổ chức nhiều lớp bồi dưỡng về tư tưởng nhân văn, tư duy nghề nghiệp và phong cách làm báo của Chủ tịch Hồ Chí Minh cho tất cả đội ngũ phóng viên, biên tập viên, cộng tác viên và những người có liên quan đến xuất bản tin, bài.

Đồng thời, cần tăng cường sự kiểm duyệt, định hướng, sàng lọc để đảm bảo các tờ báo, nhà báo hoạt động đúng pháp luật và quy định của Đảng, Nhà nước. Có các biện pháp khoa học, dân chủ, nhân văn trong sinh hoạt học thuật, để vừa giữ được định hướng chính trị, vừa khơi dậy niềm tự hào, tự chủ, tự do sáng tạo ở mỗi nhà báo, tờ báo, góp phần tích cực vào sự nghiệp cách mạng chung của dân tộc. Khai thác tốt nhất thế mạnh của báo chí là “dòng chảy thông tin” nhanh nhạy, liên tục, đưa đường lối, chính sách của Đảng, pháp luật của Nhà nước, chủ trương của Chính phủ đến với người dân; đồng thời phản ánh tâm tư, nguyện vọng của nhân dân, lan tỏa năng lượng tích cực, lối sống mới trong xã hội. Như Nghị quyết Đại hội XIII của Đảng đã chỉ rõ, nhiệm vụ của báo chí là cùng toàn Đảng và hệ thống Chính trị, nhằm: “Khơi dậy mạnh mẽ tinh thần yêu nước, ý chí tự cường dân tộc, sức mạnh đại đoàn kết toàn dân tộc và khát vọng phát triển đất nước phồn vinh, hạnh phúc; khơi dậy mọi tiềm năng, sức sáng tạo của mỗi người Việt Nam, lấy ấm no và hạnh phúc của nhân dân làm mục tiêu

phấn đấu”⁽¹⁶⁾.

3.2. Kế thừa tính trung thực, đạo đức nghề nghiệp của Chủ tịch Hồ Chí Minh, chủ động, sáng tạo vận dụng kĩ thuật số trong hoạt động báo chí

Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn coi tính trung thực là một đặc trưng cơ bản, là yêu cầu sống còn của nền báo chí cách mạng, là tiêu chuẩn đạo đức nghề nghiệp cơ bản của người làm báo. Bác từng nhắc nhở nhà báo rằng: “Không biết rõ, hiểu rõ, chớ nói, chớ viết. Khi không có gì cần nói, không có gì cần viết chớ nói, chớ viết càn” và “chưa điều tra, chưa nghiên cứu, chưa biết rõ, chớ nói, chớ viết”⁽¹⁷⁾. Người nhắc nhà báo phải đi sâu vào phong trào quần chúng, phải lăn lộn trong thực tiễn cách mạng, phải làm gương mẫu cho quần chúng về tính khách quan, trong sáng, vô tư khi đưa tin, “khen chê đúng mực, không tô hồng, cũng tuyệt đối tránh bôi đen” những hiện tượng diễn ra. Báo chí không chỉ có nhiệm vụ thông tin, mà trên hết phải định hướng dư luận, chọn lọc thông tin, dùng nghệ thuật ngôn từ để tạo ra những “món ăn tinh thần” bổ ích cho nhân dân, phù hợp với nhu cầu, sở thích của từng giới, từng lớp bạn đọc.

Để tác nghiệp tốt ở thời đại 4.0, nhà báo phải tích cực cập nhật, vận dụng có hiệu quả các công cụ số trong mọi hoạt động. Nhà báo không chỉ đưa tin thuần túy, mà phải thành thạo các kỹ năng số, như quay video, chỉnh sửa hình ảnh, thành thạo các công cụ như Adobe Premiere, Canvas, hoặc Tableau,... để phân tích dữ liệu, sản xuất, đưa tin lên các nền tảng số. Cần chủ động tham gia các mạng xã hội như Twitter, Tiktok, Facebook,..., để vừa khai thác thông tin, kết nối bạn đọc, vừa đấu tranh tích cực với những biểu hiện lệch lạc, sai trái, những thủ đoạn lừa bịp, lợi dụng mạng xã hội tuyên truyền thông tin xấu độc trong quần chúng. Chủ động tham gia các loại hình báo chí mới, như: Báo chí kiến tạo (Constructive journalism), Báo chí dữ liệu (data journalism), và Báo chí nhập vai (immersive journalism),... nhằm theo kịp xu hướng hiện đại hóa, mở rộng phạm vi tiếp cận độc giả và góp phần hội nhập với báo chí thế giới. Tuy nhiên, dù hiện đại hóa và hội nhập đến đâu, thì các cơ quan báo chí và người làm báo phải luôn nêu cao trách nhiệm xã hội và đạo đức nghề nghiệp, coi đây là nền tảng cốt lõi của báo chí cách mạng như Chủ tịch Hồ Chí Minh đã dạy.

3.3. Tăng cường tính chiến đấu, chống những biểu hiện lệch lạc, xa rời lý tưởng, vi phạm pháp luật và thuần phong, mỹ tục trong xã hội

Dùng báo chí làm công cụ đấu tranh cách mạng là một nội dung quan trọng của tư tưởng nhân văn Hồ Chí Minh trong hoạt động báo chí. Sinh thời, Bác đã yêu cầu đội ngũ làm báo phải tham gia tích cực trong cuộc đấu tranh bảo vệ Đảng, chế độ, chống kẻ thù xâm lược, chống lại những cái xấu, cái ác trong xã hội. Người từng nói: “Ngòi bút của các bạn cũng là những vũ khí sắc bén trong sự nghiệp phò chính, trừ tà”⁽¹⁸⁾. Bác cũng luôn nhắc nhở đội ngũ làm báo phải tích cực đấu tranh bảo vệ nền tảng tư tưởng của Đảng, không chạy theo số đông, mà phải dẫn dắt dư luận, nâng cao sức đề kháng cho nhân dân. Người chỉ rõ: “Chúng ta tuyệt đối không nên theo đuôi quần chúng. Nhưng phải khéo tập trung ý kiến của quần chúng, hóa nó thành cái đường lối để lãnh đạo quần chúng”⁽¹⁹⁾.

Tuân thủ nghiêm những di huấn của Bác, chấp hành sự lãnh đạo của Đảng, thời gian qua, các cơ quan báo chí ở nước ta đã rất chú trọng công tác tuyên truyền, giáo dục, đặc biệt là tích cực đấu tranh với sự chống phá của các thế lực thù địch, bảo vệ chế độ xã hội chủ nghĩa, kiên định hệ tư tưởng khoa học của Đảng. Có thể kể ra các chương trình như: Chuyên mục “Đối diện” của Đài truyền hình Việt Nam; Chuyên trang “bảo vệ nền tảng tư tưởng của Đảng”, tại địa chỉ <https://happyvietnam.vn/vnanet.vn>, của Thông tấn xã Việt Nam,... Nhiều cơ quan báo chí đã phát huy tốt việc sử dụng các trang, nhóm trên các kênh blog, Youtube, Facebook,... chủ động đấu tranh với các thông tin sai lệch, thù địch, xấu độc. Việc áp dụng hiệu quả Luật An ninh mạng cũng góp phần tích cực trong đấu tranh loại bỏ tận gốc các tin bài không phù hợp, thù địch, chống phá Đảng, Nhà nước, vi phạm thuần phong mỹ tục, ảnh hưởng xấu tới đời sống người dân.

Hiện nay, dưới sự lãnh đạo của Đảng, toàn quân, toàn dân ta đang quyết tâm đưa đất nước tiến vào kỷ nguyên vươn mình với mục tiêu “giàu mạnh, hiện đại, văn minh, hạnh phúc”. Để phục vụ cho sự nghiệp “vươn mình, cất cánh” của cả dân tộc, Nghị quyết số 60-NQ/TW, ngày 12/4/2025, Hội nghị Trung ương lần thứ 11, Khóa XIII của Đảng đã đề ra nhiều chiến lược quan trọng, tiếp tục triển khai tốt Nghị Quyết số 18-NQ/TW của Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa XII về tinh gọn bộ máy, tinh giản biên chế; đặc biệt là việc sáp nhập cấp tỉnh, kết thúc hoạt động cấp huyện, sáp nhập xã, thực hiện mô hình chính quyền địa phương 2 cấp: Tỉnh và xã.

Các chiến lược trên đang được triển khai rất khẩn trương, kỹ lưỡng, thận trọng, được lấy ý kiến rộng rãi trong nhân dân và hầu hết người dân đồng tình, ủng hộ. Quốc hội khóa XV đang tích cực sửa đổi Hiến pháp 2013 và các Luật liên quan để thể chế hóa đường lối của Đảng, sớm thực hiện mô hình chính quyền địa phương 2 cấp, tinh giản bộ máy, đưa bộ máy mới hoạt động chậm nhất vào đầu tháng 9/2025. Bên cạnh đó, Đảng ta tiếp tục thúc đẩy cuộc đấu tranh phòng, chống tiêu cực, tham nhũng, lãng phí để làm trong sạch bộ máy Nhà nước, tăng cường sức chiến đấu của tổ chức Đảng.

Báo chí cần đi đầu trong việc tuyên truyền, phổ biến, góp phần đưa các Nghị quyết, chỉ thị, của Đảng, Quốc hội, Chính phủ tới tận các tầng lớp nhân dân, huy động sự đồng tâm hiệp lực của dân nhằm thực hiện tốt các chủ trương nói trên. Đồng thời, kiên quyết ngăn chặn, chống lại những biểu hiện lợi dụng tự do, dân chủ để đưa tin sai lệch, thất thiệt nhằm làm giảm uy tín, hiệu quả lãnh đạo, quản lý của Đảng, Nhà nước với đất nước ở thời kì mới. Các tờ báo, nhà báo cần thực hiện thật nghiêm lời huấn thị của cố Tổng Bí thư Nguyễn Phú Trọng: “Nhà báo cách mạng phải có tinh thần cách mạng, đó là tinh thần tiến công, đấu tranh loại bỏ cái xấu, bảo vệ cái tốt, vì sự nghiệp chung của đất nước, của nhân dân; là tinh thần tự đổi mới, tự hoàn thiện chính bản thân mình... Phải đi tiên phong trên mặt trận tư tưởng, tinh thần, cảnh giác, lấy chính thực tiễn sinh động của đất nước đổi mới để tấn công, vạch trần âm mưu thâm độc của các thế lực xấu, thù địch, củng cố lòng tin của Nhân dân với Đảng, Nhà nước và chế độ ta”⁽²⁰⁾.

Kết luận: Tư tưởng nhân văn Hồ Chí Minh là di sản vô giá mà Người để lại cho toàn Đảng, toàn dân ta. Với lĩnh vực báo chí, những biểu hiện sáng ngời về tư tưởng nhân văn trong hoạt động báo chí của Bác mãi là ngọn hải đăng, định hướng, mở lối cho các tờ báo, nhà báo cách mạng Việt Nam. Thời đại số hóa, với việc ứng dụng rộng rãi công nghệ số trong hoạt động báo chí mang đến nhiều thuận lợi, song những hạn chế, thách thức cũng không hề nhỏ. Thậm chí công nghệ số có thể ảnh hưởng đáng kể đến chức năng, vai trò quan trọng của báo chí nước ta, là điều kiện để những thế lực thù địch dễ dàng lợi dụng chống phá sự nghiệp cách mạng của Đảng, của nhân dân ta. Sự lạm dụng quá mức, hoặc sự non kém về kỹ thuật số, cũng đều đưa đến những hạn chế trong tác nghiệp, đóng góp của báo chí và đội ngũ nhà báo. Vì vậy, cùng với việc đội ngũ nhà báo tích cực nâng cao trình độ, làm chủ kỹ thuật số, hội nhập quốc tế mạnh hơn, thì việc ra sức học tập để thấm nhuần, phát huy cao độ tư tưởng nhân văn

Hồ Chí Minh trong hoạt động báo chí ở thời đại cách mạng công nghiệp 4.0 là một yêu cầu rất cấp thiết, có ý nghĩa lý luận và thực tiễn sâu sắc./.

Tài liệu tham khảo

- (1), (8) Hồ Chí Minh. Toàn tập, tập 1. Nxb CTQG, Hà Nội 2011, tr. 416,491.
- (2), (17) Hồ Chí Minh. Toàn tập, tập 4. Sđd, tr. 175, tr. 526 và tr. 530.
- (3) Hồ Chí Minh. Toàn tập, tập 15. Sđd, tr. 668.
- (4), (5), (6) Dẫn theo “Lịch sử báo chí cách mạng Việt Nam (1925-2010)”. Nxb CTQG, H, 2013, tr. 46, 65, 65
- (7) Hồ Chí Minh. Toàn tập, tập 14. Sđd. Tr. 540.
- (9) Hồ Chí Minh. Toàn tập, tập 12. Sđd, tr. 167.
- (10) Hồ Chí Minh. Toàn tập, tập 3. Sđd. Tr. 168.
- (11) Hồ Chí Minh. Toàn tập, tập 6. Sđd. Tr. 102.
- (12), (18), (19) Hồ Chí Minh. Toàn tập, tập 5. Sđd. Tr. 345-346, 157, 338
- (13), (15), (16) Đảng Cộng sản Việt Nam. Văn kiện Đại hội toàn quốc lần thứ XIII. Nxb CTQG, Hà Nội 2021. Tr. 85,146, 34.
- (14) Ban Bí thư: “Chỉ thị số 43-CT/TW, ngày 08/4/2020, về tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với hoạt động của Hội Nhà báo Việt Nam trong tình hình mới.
- (20) Tổng Bí thư Nguyễn Phú Trọng. “Phát huy hơn nữa vai trò của Báo chí trong sự nghiệp đổi mới, xây dựng và bảo vệ đất nước, nhân kỷ niệm 90 năm Ngày Báo chí cách mạng Việt Nam. Báo Nhân dân Điện tử. Thứ bảy, ngày 20/06/2015.